

Indledningsvis gøres der rede for de forskellige udtryk for mønters vægt og finhed, for det fundmateriale, hvorpå kataloget over de danske mønter hovedsagelig bygger, og der gives et lærdomshistorisk afsnit over tidligere nordiske møntfortegnelser fra Hans Mules første forsøg på en klassificering af danske middelaldermønter (udgivet 1670) til Lars O. Lagerquist's trehundrede år yngre bog om svenske mønter i vikingetid og middelalder.

Før det store – med fotografier og tegninger for hver mønt – illustrerede katalog over Danmarks, Hertugdømmernes, Gullands, Norges og Sveriges mønter findes en oversigt over samtlige landes mønthistorie med hovedvægt på Danmarks. Navnlig i dette historiske afsnit er det godt, at det er Galster, der tager læseren ved hånden, for det er ikke let at styre igennem den pågældende periodes virvar af møntordninger, hver især med mange bestemmelser. Men hjemmevant i stoffet skildrer Galster, hvordan det gik i Danmark og Hertugdømmerne efter at det gamle, på nordisk vægt hvilende møntsystem var brudt sammen, og man nu måtte tilpasse mønten efter lybsk møntfod, hvilende på en mark til 16 skilling. Hvilken betydning Hanseaterne i den følgende tid får for vort møntsystem, giver Galster et levende billede af illustreret ved mangfoldige detaljer som f. eks. harmdirrende klager, da dronning Margrethes fogder på Skånemarkedet i 1403 ikke ville modtage hendes egen mønt i told og afgifter, men krævede betaling i tysk mønt, – eller forholdene omkring dronning Philippas møntreform 1424, der vedtoges under Erik af Pommerns udenlandsrejse, men var forberedt forinden. Galster tager ved sin redelige fremlæggelse af forholdene koloritten af Herman Korners skildring af den gamle rødstrømpes handlinger bag kongens ryg, og han publicerer ovenikøbet Det Arnamagnæanske Instituts originale brev om møntaftalen i facsimile med samt transkription og oversættelse. Naturligvis har også tilstandene omkring Jørgen Kocks udmøntninger i Malmø og Reynold Junges på Gottorp fået detallemættede omtaler, og man fornemmer, hvor optaget forfatteren er af sagen, da han skildrer historien omkring de mønter, med eget navn på, som Christiern II-tilhænger Søren Norby lod slå i Visby på Gotland. Til belysning af Unionstidens mønthistorie er det en stor fordel, at også Norge og Sverige er medtaget, selv om der for det sidstnævnte lands vedkommende foreligger et nyt oversigtsværk, som nævnt ved Lars O. Lagerquist.

Galster meddeler, at rådet i Visby 1.5.1424 vedtog en paragraf sålydende: »Mange damer ofrer i kirkerne danske kobberpenninge, der ikke længere er gangbare nogetsteds« etc. Dette synes de Visby-damer at have til fælles med besøgende i mange danske kirker, ligesom det må nævnes, at de små meklenborgske og andre hulpenninge af ringe værdi optræder i store mængder i løsfund. Dette materiale og i det hele taget de ved harpning af jordfyld i kirkerne fremkomne mønter har Galster ikke medtaget i sit fundmateriale. Dette ville næppe heller give mange nye mønttyper fra denne periode, men en almindelig undersøgelse deraf ville dog nok føje adskillige nye træk til det kendskab til udmøntningernes størrelse og udbredelse. Her bl. a. ligger således en opgave og venter på fremtidig forskning, men denne vil kunne hente forståelse af kilderne og drage uendelig megen lærdom ud af Georg Galsters kloge bog.

Fritze Lindahl

Det nordiske Ødegårdsprojekt. Publikasjon nr. 1. Nasjonale forskningsoversikter, i kommission hos Landbohistorisk Selskab, København, 1972. 223 sider.

Ved det nordiske historikermøde i Bergen 1964 var det ene af rapportemnerne »Ødegårder og ny bosetning i de nordiske land i senmiddelalderen«. Diskussionen af disse rapporter førte i 1968–69 til dannelsen af Det nordiske Ødegårdsprojekt, der efterhånden

er kommet til at omfatte alle nordiske lande med undtagelse af Færøerne. Projektets første publikation foreligger nu i form af nationale forskningsoversigter, der – som Andreas Holmsen udtrykker det i forordet – er tænkt som supplement til Bergen-rapporterne. Der er dog tale om mere end et rent supplement, idet de nu foreliggende rapporter er langt mere fyldige end 1964-rapporterne, der kun havde et omfang af 70 sider, og desuden indeholder nærværende publikation også bidrag fra Island og Holsten-Lauenburg, hvorfra der ikke forelå indlæg i 1964. Det danske bidrag er forsåvidt også noget nyt, idet C. A. Christensens indlæg i 1964 mere havde afhandlingens end forskningsoversigtens karakter. Der er i det foreliggende værk ikke tale om nogen egentlig koordinering af de enkelte bidrag, udover at rapportørerne iflg. Andreas Holmsens forord er blevet anmodet om at lægge vægt på metodiske aspekter. Denne øjensynlige mangel på koordinering hænger imidlertid sammen med Ødegårdsprojektets målsætning, hvor første fase i arbejdet er intensive undersøgelser af mindre områder, anden fase bliver forsøg på nationale konklusioner, og først i tredje og sidste fase er det tanken, at den nordiske komparation for alvor skal komme ind i billedet. En nøjere koordinering af forskningsoversigterne ville derfor være at foregribe Ødegårdsprojektets gang, specielt da de første resultater af undersøgelserne på lokalplan først kan forventes publiceret tidligst i 1975. De foreliggende rapporter er mere redegørelser for de enkelte landes forskellige udgangspunkter. Man finder heller ingen omtale af selve Ødegårdsprojektets organisation m. v. i nærværende publikation, men projektet er dog tidligere blevet præsenteret af Andreas Holmsen i Svensk Historisk tidskrift 1971, mens de første diskussioner indenfor projektet er refereret af Knut Johannessen i Heimen, bd. XV, 1971.

Alsidigheden i de foreliggende rapporter vil fremgå af følgende korte præsentation. *Svend Gissel*, der har skrevet den danske forskningsoversigt, bygger på gennemgang af en meget omfattende litteratur. Efter en redegørelse for hovedtrækkene i den danske forskning af den senmiddelalderlige krise, vender han sig til en grundig præsentation af det danske kildemateriale. I næste afsnit behandles under overskriften »Beskrivelse« spørgsmål som ødeterminologi, kronologiske og topografiske aspekter ved udviklingen samt statistiske aspekter, hvilket i første række vil sige de talrige forsøg, der i tidens løb har været gjort på at beregne det middelalderlige befolknings- og gårdtal i Danmark. I sit afsluttende afsnit diskuterer Gissel bl. a. emner som naturforholdenes betydning for ændringerne i kulturlandskabet, herunder spørgsmålet om nordboernes uddøen på Grønland, samt krisens samfundsmæssige, demografiske og økonomiske aspekter. Fremstillingen kan hist og her virke en smule stofmættet, men ved nærmere eftersyn kan man ikke komme i tanke om ting af væsentlig betydning, der ikke er medtaget i denne vægtige danske rapport. Mere svagt i billedet står ved første øjekast den finske rapport, forfattet af *Eino Jutikkala*, der næsten udelukkende behandler lokalhistoriske arbejder om udviklingen i 1500- og 1600-tallet. Når middelalderlige forhold ingen rolle spiller i denne rapport, hænger det imidlertid sammen med, at det finske middelaldermateriale er uhyre spinkelt, hvorfor det ikke har været muligt at føje væsentligt nyt til Arvo Soininens rapport fra 1964. *Wolfgang Prange* giver i sin rapport en oversigt over ødelæggelsen i Holsten og Lauenburg, og der er herved skabt et uhyre nyttigt berøringspunkt mellem den skandinaviske og den omfattende tyske ødegårdsforskning. Det islandske bidrag til publikationen, udarbejdet af *Björn Teitsson* og *Magnús Stefansson*, indeholder udover afsnit om bl. a. kilder og metodik, samt befolknings- og landskyldudvikling to særlige kapitler, dels om arkæologi, dels om klimaudvikling og naturvidenskabelige undersøgelser, begge forhold af afgørende betydning for arbejdet indenfor den islandske del af Ødegårdsprojektet. Den norske rapport er forfattet af *Halvard Bjørkvik* (forøvrigt den eneste af Bergen-rapportørerne, der medvirker direkte i nærværende publikation)

og *Audun Dybdahl*. Flere af kapitlerne i denne rapport behandler mere metodiske problemer, bl. a. anvendes et helt kapitel på tiendepengeskatten 1520/21, en af de mest omstridte kilder til ældre norsk bebyggelseshistorie; i den norske rapport hæfter man sig endvidere ved den fyldige omtale af de lokalhistoriske arbejder, der spiller en så betydningsfuld rolle for specielt den norske ødegårdsforskning. Disse arbejder behandles dels i et selvstændigt kapitel, dels vedføjes den norske rapport en kommenteret oversigt over de vigtigste lokalhistoriske arbejder fra nyeste tid. I den sidste rapport behandler *Lars-Olof Larsson* for Sveriges vedkommende to centrale problemer, nemlig bebyggelses- og afgiftsudviklingen, mens han i et afsluttende afsnit sammenfatter den aktuelle forskningssituation i Sverige.

Det er således et væld af forskellige emner, der tages op til behandling i disse forskningsrapporter. Man hæfter sig dog især ved to ting, dels den stærke vægt, der lægges på de metodiske spørgsmål, og dels de implicite forhåbninger, der i flere af rapporterne knyttes til et tværvidenskabeligt samarbejde. Specielt på sidstnævnte punkt har Ødegårdsprojektet i sit fortsatte arbejde gjort store landvindinger. På grund af deres alsidighed vil disse forskningsrapporter ikke blot være af interesse for historikere, der specielt arbejder med egentlig ødegårdsforskning, men de kan også tjene som en nyttig introduktion til mange sider af den økonomiske udvikling i Skandinavien i middelalderen.

Per Raslow

Ingeborg Gloersen: Kongespejlet og Las siete Partidas. Universitetsforlaget, Oslo-Bergen-Tromsø, 1972. 108 s.

Siden Ole Worms »Epistolae« (1641) har forskningen været optaget af spørgsmålene om, hvornår »Kongespejlet« er blevet til, og hvem forfatteren er. Den mest standhaftige dateringsteori har været, at værket måtte være hjemmehørende i kong Sverres tid, selv om allerede Luxdorph rejste tvivl herom; denne tvivl er senere blevet bestyrket af en række historikere. Endnu i 1952 hævdede E. Vandvik, at »Spejlet« var blevet til i 1100-tallet, mens J. Schreiner gik ind for, at skriftet skulle ses i sammenhæng med det spændte forhold mellem kongemagten og ærkebisp Einar i slutningen af 1250'erne. Schreiner anførte, at dets tanker hverken var nye eller originale, og mente, at det måtte være en forskningsopgave at analysere dets politiske ideologi på international baggrund.

Schreiners elev Ingeborg Gløersen har i sin »hovedoppgave« fra 1967 påvist, hvor rigtig hans opfattelse var. I en lille, stofmættet afhandling har hun studeret det vældige spanske lovværk »Las siete Partidas«, som Alfons X den Vise lod udarbejde i årene 1256–1263/65. Kongens broder Filip havde studeret i Paris i flere perioder og der stiftet bekendtskab med den lærde kreds af mænd, som omgav Ludvig IX, og som blandt andre talte Vincens af Beauvais. Inspirationen til det spanske lovarbejde skal utvivlsomt søges her.

Meget i det norske og spanske skrift er fælleseuropæisk tankegods, men i Norge må man have haft et ret dybtgående kendskab til dele af det spanske lovkompleks og dets tanker om den absolutte kongemagt. Dette gælder især »Partida II« (1257), der indeholder en filosofisk redegørelse for monarkiet og dets idégrundlag. Ingeborg Gløersen gengiver de spanske tekster på originalsprog og i oversættelse, redegør for kildeforhold m. m. og sammenholder uddragene med de tilsvarende afsnit af »Spejlet«. Meget koncist klarlægger hun de store ligheder og belyser og forklarer afvigelserne i en række kapitler om kongemagtens supremati, lydighedsbegrebet, kongeidealet, dens kgl. domsmyndighed og stænderordningen.